

CHLAPEC Z BLOKU

66

LIMOR REGEV

CHLAPEC Z BLOKU 66

Limor Regev

הילד מבלוק 66

Copyright © 2021 Limor Regev

České vydání © Bourdon, 2023

Překlad © Asya Meytuv

Návrh obálky © eBookPro

ISBN: 978-80-7611-119-6

*Tuto knihu věnuji památce své milované rodiny:
svému otci, Hermanu Cvimu ben Meirovi ha-Kohenovi Kesslerovi
své matce, Paule Perl bat Zeev Blubsteinové
svému bratrowi, Arnoldu Chaimovi Leibovi ben Cvimu Kesslerovi*

Moše Kessler, 2022

Obsah

Šťastné dětství	11
Z Berehova je Beregszás	33
Německá armáda vstupuje do Maďarska	46
Život v ghettu	50
Peklo jménem Osvětim	57
Osvětim II-Birkenau	59
Osvětim I	66
Pracovní tábor Lagischa	69
Osvětim III-Monowitz	79
Pochod smrti	91
Buchenwald	98
Cesta domů	130
Život po válce	150
Doslov a vzkaz dnešní mládeži	165
Příloha	170
Slovo závěrem	181
Doslov k českému vydání	185
Slovníček pojmů	188

Roi a já na oslavě jeho bar micva, 2015

„Moše, Roiho dědeček, zarecituje požehnání.“

Pomaloučku jsem vstal a narovnal se. Kráčel jsem k vnukovi, který přede mnou stál v bílé sváteční košili, celý zjitřený a šťastný. Podíval jsem se na něj a usmál se. Z blondatého hošíka, který ke mně kdysi každé pondělí vybíhal na cestičce před školkou, vyskakoval mi do náručí a vkládal svou ručku do mé, abych ho odvedl domů, byl teď vysoký, krásný kluk.

Zastavil jsem se a rozhlédl se po desítkách příbuzných a přátel, kteří se tu sešli na oslavě vnukovy bar micva a teď seděli kolem plných stolů. Do očí mi vhrkly slzy.

Zhluboka jsem se nadechl a pevněji sevřel v náručí starobyrou modlitební knihu z 18. století, která se dochovala v rodině mé ženy Evy. Válku tyto svaté knihy přečkaly v bezpečí malé soukromé modlitebny na Slovensku a nyní je předáváme do rukou další generace, na bar micva všech našich vnuků. V druhé ruce jsem držel bílou kipu.

Když jsem ji položil vnukovi na hlavu a střetl se s upřeným pohledem jeho modrých očí, znovu mě zaplavily vzpomínky, tak jako před dvěma lety na oslavě bar micva staršího vnuka Itaje. Zavřel jsem oči a snažil se zaplašit obrazy, které mi vyvstávaly před očima tak živě, jako kdyby se staly včera, a ne před mnoha desítkami let.

Otevřel jsem oči. Roi se na mě díval ustaraně. Usmál jsem se na něj a jeho pohled mě vrátil zpět do přítomnosti. Podal jsem mu modlitební knihu, pevně ji uchopil. Při pohledu na vnuka, jak drží památku na zmizelé rodiny a svět mého dětství, mi hrdlo sevřely slzy dojetí a hrdosti.

Zbytek večera uběhl v příjemných rozhovorech a veselé zábavě ve společnosti příbuzných a přátel.

Tu noc jsem však nemohl usnout. V myšlenkách jsem se vracel k událostem, které se staly před mnoha lety, k chlapci, který se nemohl dočkat, až slavnostně vstoupí do světa dospělých. Těšil jsem se na oslavu své bar micva v překrásně vyzdobené Velké synagoze

v Berehovu, kdysi československém městě, kde jsem se narodil a vyrostl. Na svátky a šabaty bývala synagoga plná lidí a dodnes si pamatuji na posvátnou bázeň, která mě tam pokaždé naplňovala.

Když jsem byl malý a v synagoze jsme slavili významné rodinné události, snil jsem o tom, jaké to bude, až přijde i můj velký den a já tam budu stát slavnostně nastrojený a čistým hláskem předčítat z Tóry, vedle mě tatínek zahalený do svátečního talitu s rukou na mém rameni. Viděl jsem dědečka, jak sedí na svém obvyklém místě mezi ostatními věřícímu, naklání se nad sidurem, přes hlavu má přehozený talit a jen tu a tam k nám vzhledne očima plnýma hrdostí. Představoval jsem si mladšího bratra, jak sedí vedle něj, a maminku, která nás rozechvěle sleduje z ženské části. Synagoga praská ve švech, aby pojmula všechny naše vzdálené i blízké příbuzné, spolužáky a přátele z židovské komunity.

Realita však nakonec byla velmi odlišná od toho, co jsem si vysnil. Synagoga zdaleka nebyla plná lidí. Vlastně byla skoro prázdná, až na pár postarších mužů a žen. V té době už v naší obci zbyli jen starci, ženy a děti. Všichni muži starší dvaceti let narukovali do války. Mezi nimi i můj otec a většina našich známých a příbuzných. Dědeček byl v té době už po smrti a ani žádný jiný mužský příbuzný se mnou tu slavnostní událost nesdílel. Přednesl jsem své kázání a doprovázel mě jen pohled maminky z ženské části synagogy. Atmosféra byla tíživá, ve vzduchu visel smutek. Všechno bylo úplně jiné než v mých představách.

Do židovského Nového roku zbývaly už jen dva dny. Bylo 27. září 1943.

Šťastné dětství

Berehovo 1930–1939

Narodil jsem se v Československu v roce 1930, v oblasti, které se říkalo Podkarpatská Rus. Žili jsme nedaleko hranic s Maďarskem, Rumunskem a Polskem, a tak se u nás mísily různé národnosti, které mluvily svými jazyky.

Ač to zní neuvěřitelně, naše městečko Berehovo se během pouhých třiceti let stalo postupně součástí čtyř různých státních celků a spolu s tím se pokaždé změnilo i jeho jméno. Dvě světové války hluboce otřáslы realitou a nerasmazatelně se podepsaly na mém rodišti a osudu Židů našeho města.

Až do konce první světové války v roce 1919 byla celá Podkarpatská Rus součástí rakousko-uherské monarchie. Než jsem se narodil, bylo naše město maďarské a jmenovalo se Beregszász. Jeho obyvatelé se považovali za po všech stránkách plnohodnotné Maďary. Na ulicích se mluvilo maďarsky, obyvatelé se hrdě hlásili k maďarské národnosti a kultuře.

Konec první světové války přinesl velké změny. Státy, které válku prohrály, musely postoupit území nově vznikajícím národním státům. Rakousko-uherská monarchie se zhroutila a na jejím území vzniklo Polsko, Jugoslávie, Československo a moderní Maďarsko. Porazené Německo přišlo o velkou část území, které si nárokovalo, mimo jiné o Sudety, které se staly součástí Československa. Maďarsko jakožto jeho spojenec bylo nuceno vzdát se celé Podkarpatské Rusi, kde žili moji rodiče, a její území rovněž připadlo nově vzniklému Československu. A tak se stalo, že nový stát vznikl zčásti na území, které historicky patřilo Německu a Maďarsku.

Německo velice špatně neslo, že se muselo zříct území Sudet, které obývaly více než tři milióny Němců. Také nově vzniklý maďarský stát se těžko smiřoval se ztrátou Podkarpatské Rusi a s tím, že se musí rozloučit se sny o „Velkém Maďarsku“. Tyto dvě skutečnosti jsou klíčové pro pochopení událostí, které o dvacet let později, v roce 1938, vedly k rozpoutání druhé světové války.

V roce 1919 se z obyvatel naší oblasti stali místo maďarských občanů Rakouska-Uherska občané mladého československého státu. I název našeho města se změnil a začalo se mu říkat už ne Beregszász, ale Berehovo.

Mapy se překreslily, místní obyvatelé však tak rychlou změnou neprošli. Pocit příslušnosti se nedá naráz změnit a podříditi mezinárodnímu politickému dění. I pod československou vlajkou mnozí obyvatelé naší oblasti dál mluvili maďarsky a dodržovali maďarské zvyky a tradice, jež byly po staletí součástí jejich životů.

Pro většinu obyvatel zůstala tato geopolitická změna pouze na papíře a neodrážela jejich národní cítění a hrdost. Zůstali věrní své maďarské identitě. Tato skutečnost zásadně ovlivnila náš další život.

Tohle všechno se stalo ještě před mým narozením, ale historické pozadí má velkou důležitost pro pochopení řetězce událostí, které měly následovat.

Ve většině rodin v Berehovu se doma mluvilo maďarsky, zatímco úředním jazykem byla čeština. V češtině se vyučovalo také ve většině škol, ačkoli existovala i maďarská vzdělávací zařízení. My Židé jsme mluvili také jidiš, a tak jsem už od útlého věku hovořil plynule třemi jazyky.

Byli jsme rádi, že patříme k Československu. Mladý stát nabízel řadu příležitostí, a kdo tvrdě pracoval a studoval, mohl si ekonomicky polepšit. Naši nežidovští přátelé a sousedé těchto možností tolik nevyužívali. Postupně se u mnohých z nich začala hromadit zášť vůči Židům, kteří se v československém státě dobře etablovali, zatímco naši sousedé zůstali povětšinou věrnými Maďary.

Berehovo bylo typické provinční maloměsto, obklopené krásnými kopci, vesničkami a zemědělskou půdou. Kolem se rozkládaly vinice. Městem protékala řeka Verke a jeho tepajícím srdcem byla široká hlavní třída, které se říkalo korzo neboli promenáda.

Berehovští Židé ovládali obchod a svobodná povolání, pořizovali si statky a vinice, zakládali cihelny a mlýny. Patřily jim četné obchody na tržišti, ale také lékárny nebo třeba velký hotel na hlavní třídě. Náš úspěch byl trnem v oku nežidovských sousedů, kteří byt' měli stejné příležitosti, nedokázali jich naplno využít. Naše židovská komunita si zakládala na vzdělání a pracovitosti. Abychom se uživilí, poctivě a tvrdě jsme pracovali a vyhýbali se hospodám. Záslouhou vlastní píle a přičinlivosti mnozí z nás uspěli v podnikání a díky důrazu kladenému na vzdělání mnozí Židé vynikali ve svobodných povoláních. Většina lékařů a právníků v Berehovu byli Židé.

Můj otec Herman Cvi Kessler v uniformě
československé armády

Berehovo bylo poměrně malé město, jehož třetinu tvořilo židovské obyvatelstvo. Všichni se tam znali a v ulicích, lemovaných židovskými obchody, se lidé cítili bezpečně. Také vyšší vzdělání bylo obvykle doménou Židů.

Právě tyto úspěchy zasely první semínka nepřátelství a závis-ti, které naplno vyklíčily až později. Nežidovští obyvatele města s nevolí sledovali rostoucí počty židovských statkářů a úspěšné židovské podniky, zatímco sami byli většinou chudí dělníci, kteří stěží uživilí své rodiny. Zatímco židovský průmysl a obchod vzkvétal, jejich srdce naplňovala rostoucí nenávisť.

Židé si vůbec neuvědomovali, jaké pocity vrou pod povrchem. Brzy se však měly vyvalit ven jako láva z nitra sopky.

Vzdělání a ekonomická prosperita nebyly v rozporu s dodržo-váním náboženského způsobu života. Ctili jsme přísně židovské tradice. Část z nás se hlásila k ortodoxii a podle toho se obléka-la, ale tradice a náboženské předpisy dodržovali všichni. Židovští muži nosili klobouky a ani děti nevycházely z domu prostovlasé. U nás doma jsme se oblékali běžně, otec sice nosil klobouk, ale plnovous neměl. Klobouk byl vlastně kipa té doby, poznávací zna-mení nejen dospělých, ale i nás, dětí.

Podobně jako každá židovská rodina v Berehovu jsme i my přísně dodržovali košer stravu a světili šabat, pravidelně jsme navštěvovali synagogu a slavili svátky. Náboženství bylo ne-dílnou součástí našeho každodenního života, byla to tradi-ce, která se předávala z generace na generaci. Mladý českoslo-venský stát podporoval svobodu vyznání, takže jsme se necítili v žádném směru vyčlenění z většinové společnosti nebo jakkoli diskriminovaní.

Naše židovská obec byla široko daleko vyhlášená svými ješiva-mi a synagogami. V centru města se hrdě vypínala honosná Velká synagoga, do níž se o šabatu a svátcích hrnuly zástupy věřících. Po celém městě byly rozestě další modlitebny, rituální lázně, nábo-ženské školy i menší učebny.